

לכבוד משפחת בעלוז

מתן על הפרק

התכנית השש-שנתית המקוונת
ללימוד שבועי של נביאים וכתובים

פרקים **כ'-כ"ב** עוסקים בשיאה של מלכות דוד, ומציגים אותה באור שונה לחלוטין מהפרקים המקבילים בשמואל תוך השמטת הקשיים שבהם נתקלה מלכות דוד. פרק **כ'** עוסק בקרבות הגבורה של דוד, ופרק **כ"א** מביא בהרחבה את סיפור המפקד, הרחבה זו ממחישה שנית את חשיבות נושא המקדש בספר דברי הימים.

1.

פרק **כ'** מתאר בקצרה מספר קרבות של דוד ואנשיו.

א | המקבילות לפרקנו בספר שמואל:

פס' א מקביל לשמ"ב **י"א,א**; **י"ב,כו**.

פס' ב-ג מקבילים לשמ"ב **י"ב,ל-לא**.

פס' ד-ח מקבילים לשמ"ב **כ"א,יח-כב**.

עקבו אחרי המקבילות בשמואל ומנו את הסיפורים שאינם מוזכרים בדברי הימים. מהו המכנה המשותף להם?

ב | לאור מסקנתכם מההשוואה, נסו לשער מדוע בחר בעל דברי הימים לספר את סיפור המפקד במלואו? עיינו גם ברש"י:

רש"י כ"א,א: ויעמד שטן על ישראל - אע"פ שפרשה זו אינה לכבוד דוד נכתבה כאן משום שנאמר בסוף הפרשה שבנה מזבח וענהו ה' מן השמים וזה כבוד דוד.

האם תשובתו של רש"י משכנעת בעיניכם? האם תוכלו לחשוב על תשובות נוספות?

2.

קראו היטב את פרק **כ"א** והשוו אותו לשמ"ב **כ"ד**, המקביל אליו. נסו לעמוד על ההבדלים העיקריים, ועל מטרותיהם. מהו לדעתכם מוקד הסיפור?

א | שימו לב לחילוף בין המילים "המלך" ו"דוד" בשמואל ובדה"י. כמה פעמים מכונה דוד בשמו וכמה פעמים בתור "המלך" בשני המקורות. מה ניתן להסיק מהבדל זה?

ב | מי מסית את דוד בשמואל (פס' א) ומי בפרקנו (פס' א)? מיהו ה"שטן", מהן האפשרויות השונות להבנת המילה? עיינו בפירוש הרד"ק לפסוקנו:

דברי הימים כ-כב

רד"ק פס' א: ויעמוד שטן על ישראל ויסת את דוד וגומר - הוא הנטוע בלב האדם מנעוריו ומה שאמר בספר שמואל ויוסף אף ה' לחרות בישראל ויסת את דוד בהם שנראה כי ה' הוא המסית, אמת הוא כי הוא הסיתו באמצעות השטן בעון ישראל שהיו ראויים להענש וגם הוא יקרא מלאך ה' והוא שראה דוד כדמות מלאך ה' וחרבו שלופה בידו כי הוא המטעה והוא הממית.

ג | השוו את מניין העם בפרקנו (פס' ה) לעומת מספרם בשמואל (כ"דט) - כיצד פותר רש"י את ההבדל המספרי? כיצד עולה הדבר בקנה אחד עם שיטתו?

רש"י פס' ה:... ויהי כל ישראל אלף אלפים ומאה אלף ויהודה ארבע מאות ושבעים אלף - (ובשמואל ב' כ"ד) כתיב שמנה מאות אלף ואיש יהודה ה' מאות אלף דמשמע דלא היו מישראל כל כך כאשר נאמר כאן, אלא לפי שהקצף היה מאת הקב"ה על דוד לא כתב שם מספר כולם שמנה ואף יואב לא מנה כל השבטים כמו שכתוב כי נתעב דבר המלך את יואב אבל כאן משום כבודו של דוד מזכיר כאן מספר וחשבון שמנה כי זהו כבודו שחיל כבוד היה בשבטו. וכן מוכיח כמו שפירשתי שאפילו אותו קצת מישראל שמנה לא כתב כל מספרם בשמואל אבל כאן כתב כל אותו מספר שמנה.

3.

האיסור למנות את ישראל מפורט בשמות ל'יב; עם זאת, מוזכרים מפקדים שונים לאורך המקרא שלא הביאו לענישת העם. המפרשים של פרק קשה זה התחבטו לגבי מטרת המפקד וסיבת העונש החמור שהביא אחריו.

א | עינו היטב בפרק (פסוקים: ב, ג, ה), והציעו מטרות אפשריות למפקד העם.

ב | עיינו בחלק מפירוש הרמב"ן לבמדבר א', ב מהי התשובה שהוא מציע לשאלת חטאו של דוד במניין זה [בפירושו המלא מציע הרמב"ן מספר תשובות נוספות, מומלץ לעיין]

רמב"ן במדבר פרק א פסוק ג: תפקדו אותם - ענין "פקידה" זכרון והשגחה על דבר, כלשון וה' פקד את שרה כאשר אמר (בראשית כא א), והוא פתרונו בכל מקום, לא ימלט מהן איש על דעתו, וגם "פקדון" מפני ששמירתו והשגחתו עליו. וכאשר צוה למנות את ישראל יאמר "תפקדו אותם", לרמוז שלא יספרם רק שיתנו כופר נפשם מחצית השקל ובהם ישגיח וידע מספר העם. ואמר בדוד מספר מפקד העם (ש"ב כד ט), כי ידע מספרם בפקידת הכופה, כי רחוק הוא אצלי שלא יזהר דוד במה שאמר הכתוב (שמות ל יב) ולא יהיה בהם נגף בפקוד אותם. ואם אולי טעה דוד, למה לא עשה יואב שקלים, והיה דבר המלך נתעב אצלו והוא אמר לו למה יבקש זאת אדני למה יהיה לאשמה לישראל (דהי"א כא ג), ולמה לא ימנם בשקלים שלא יחטא. אבל כפי דעתי היה הקצף עליו בעבור שמנאם שלא לצורך, כי לא היה יוצא למלחמה ולא עושה בהם דבר בעת ההיא, רק לשמח לבו שמלך על עם רב...

4.

ננסה לעמוד על השאלה: היכן נמצא גורן ארנן? עיינו דה"ב ג'א.

א | השוו את פס' טז בפרק כ"א לסיפור עקידת יצחק בבראשית כ"ב פסוקים ד,יא,יג ועוד. מה לדעתכם מסמל

הרחבות ומענה לשאלות "מתן על הפרק" perek.matan@gmail.com

התכנית השש-שנתית המקוונת ללימוד שבועי של נביאים וכתובים

© כל הזכויות שמורות. מתן על הפרק. מתן ירושלים | טל': 02-5944555

הקשר בין שני הסיפורים?

ב | סיפור קניית גורן ארנן (פסוקים כ-כד) מזכיר את סיפור קניית מערת המכפלה בבראשית פרק כ"ג, מה משמעות דמיון זה לדעתכם? היזכרו בדברי המדרש הקושר בין שני האירועים: **בראשית רבה (וילנא) פרשה עט ד"ה ז ויקן את:** ויקן את חלקת השדה אשר נטה שם אהלו וגו' במאה קשיטה. א"ר יודן בר סימון זה אחד משלשה מקומות שאין אומות העולם יכולין להונות את ישראל לומר גזולים הן בידכם ואלו הן, מערת המכפלה, ובית המקדש, וקבורתו של יוסף. מערת המכפלה, דכתיב (בראשית כג) וישמע אברהם אל עפרון וישקול אברהם לעפרון. בית המקדש, דכתיב (ד"ה א כא) "ויתן דוד לארנן במקום" וגו', וקבורתו של יוסף (בראשית לג) ויקן את חלקת השדה.

5.

השוו את דברי דוד בפרק כ"ב, ט לדברי נתן בשמ"ב ז, יב-טז, מה מוסיף כאן דוד על מה שנאמר לזו? כיצד מוצגת דמותו של שלמה? השוו גם לד"ה א כ"ה, ד-י, כ"ט, א.

הרחבה: גורן ארוונה ובחירת ירושלים מתוך שיעורו של הרב אמנון בזק על שמואל ב' כד

...בדברי הימים נוספת לסיפור גורן ארוונה משמעות חשובה ביותר, שהעדרה בספר שמואל מפתיע. כזכור, בספר שמואל הסיפור מסתיים בעצירת המגפה מעל ישראל. והנה, בדברי הימים בא אפילו, המלמד במה עיקר חשיבותו של מקום גורן ארוונה: "בַּעַת הַהִיא בְּרָאוֹת דָּוִד כִּי עָנְהוּ ה' בְּגֶרְן אֶרְנָן הַיְבוּסִי וַיִּזְבַּח שָׁם. וַיִּמְשְׁכֵן ה' אֶשֶׁר עָשָׂה מֹשֶׁה בַּמִּדְבָּר וַיִּזְבַּח הָעוֹלָה בַּעַת הַהִיא בַּבְּמָה בְּגִבְעוֹן. וְלֹא יָכַל דָּוִד לָלֶכֶת לְפָנָיו לְדַרְשׁ אֱלֹהִים כִּי נִבְעַת מִפְּנֵי חֶרֶב מִלְּאֹף ה'. וַיֹּאמֶר דָּוִד זֶה הוּא בַּיִת ה' הָאֱלֹהִים יִזְחַּח מִזְבְּחֵי לְעֹלָה לְיִשְׂרָאֵל" (דה"א כ"א, כח - כ"ט, א). מקום הגורן הוא אפוא המקום שבו עתיד בית ה' לעמוד.

הדברים מפורשים יותר בפסוק אחר בספר דברי הימים: "וַיִּחַל שְׁלֹמֹה לִבְנוֹת אֶת בַּיִת ה' בִּירוּשָׁלַם בְּהַר הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר נִרְאָה לְדָוִד אָבִיהוּ אֲשֶׁר הָכִין בְּמִקְוֹם דָּוִד בְּגֶרְן אֶרְנָן הַיְבוּסִי" (דה"ב ג', א); ובכן, גורן ארוונה הוא הר המוריה, ושם עתיד לעמוד בית המקדש.

מדוע השמיט ספר שמואל דבר זה? השאלה חריפה במיוחד אם מניחים שלא בכדי הובא סיפור זה בסוף הספר, סמוך לתחילתו של ספר מלכים, שבו נבנה המקדש. אם אכן זה טעם הסמיכות, מדוע לא פירשו ספרי שמואל ומלכים את דבר הזיקה הזאת בין גורן ארוונה ובין מקום המקדש?

נראה שהדבר קשור לעיקרון בעניין בחירת ירושלים בספר שמואל. לפי ספר שמואל, דוד בחר בירושלים כעיר הבירה וכמקום מושבו כדי לאחד את עם ישראל סביב עיר שאינה מזוהה עם שני הכוחות העיקריים בעם, יהודה ובנימין. ...ספר דברי הימים מבטא נקודת הסתכלות אחרת על בחירת ירושלים, ולפיה ה' הוא שבחר בעיר זו להשרות בה את שכינתו. משום כך הספר מדגיש שמקום המקדש נבחר מתוך הבנת צו ה' להקים מזבח לה' דווקא שם (אף שמשכן והמזבח היו באותו זמן בגבעון) והופעת המלאך שם.

הרחבות ומענה לשאלות "מתן על הפרק" perek.matan@gmail.com

התכנית השש-שנתית המקוונת ללימוד שבועי של נביאים וכתובים

© כל הזכויות שמורות. מתן על הפרק. מתן ירושלים | טל': 02-5944555

דברי הימים כ-כב

דומה שבכך יתבאר הבדל נוסף בין שני הספרים. בדברי הימים נאמר "וַיִּבְנֶן שָׁם דָּוִד מִזְבֵּחַ לַיהוָה וַיַּעַל עֹלֹת וַיִּשְׁלָמִים וַיִּקְרָא אֶל ה' וַיַּעֲנֵהוּ בְּאֵשׁ מִן הַשָּׁמַיִם עַל מִזְבֵּחַ הָעֹלָה" (דה"א כ"א, כו), ואילו בשמואל אין מסופר כלל על ירידת האש. נראה שתיאור זה הוא חלק בלתי-נפרד ממגמת הסיפור בדברי הימים. ירידת האש מהשמים היא ביטוי ליעוד מקום הגורן למקדש, כפי שנאמר באותו ספר בחנוכת המקדש גופה: "וַיִּכְכְּלוּת שְׁלֹמֹה לְהַתְּפַלֵּל וְהָאֵשׁ יָרְדָה מִהַשָּׁמַיִם וַתֹּאכַל הָעֹלָה וְהַזִּבְחִים וַיִּכְבְּדוּ ה' מְלֵא אֶת הַבַּיִת" (דה"ב ז', א). כללו של דבר, שני הספרים מבטאים שתי בחינות בבחירת ירושלים כמקום השראת השכינה. לפי ספר שמואל, ה' בחר בירושלים מכיוון שדוד בחר בה, ולפי ספר דברי הימים, דוד בחר בירושלים מכיוון שה' בחר בה. כמו בפרשות רבות אחרות, גם כאן ניכר עקרון 'הסיבתיות הכפולה': תהליך שתחילתו במעשי בני אדם ותהליך המושגח מלכתחילה בידי הקב"ה, המגיעים בסופו של דבר לאותו מקום.

הרחבות ומענה לשאלות "מתן על הפרק" perek.matan@gmail.com

התכנית השש-שנתית המקוונת ללימוד שבועי של נביאים וכתובים
© כל הזכויות שמורות. מתן על הפרק. מתן ירושלים | טל': 02-5944555